

Fra graveske til hardcopy

– forskningens vilkår mellem museer og universiteter

Mads Dengsø Jessen, projektforsker, Nationalmuseet

Arkæologien på universiteterne er blevet underlagt de såkaldte bibliometriske indikatorer, der inddeler publikationer i ministerielt fastsatte kategorier for at kunne vurdere hvordan forskningsmængden tager sig ud på de enkelte institutter. Det er en udvikling der i den nærmeste fremtid formodentlig også vil komme til at gælde for de museale institutioner. Denne udvikling kan tænkes både at have positive og problematiske konsekvenser for de arkæologiske institutioner, og denne artikler kigger på nogle af de udfordringer og fremskridt, der kan tænkes at følge i kølvandet på indførelsen af de bibliometriske indikatorer.

Det er vel altid bedst at bekende kulør fra starten og jeg må derfor indrømme at jeg på flere punkter er tilhænger af at indføre bibliometriske indikatorer på de danske kulturinstitutioner, og herunder også museerne med ansvar for arkæologiske udgravninger. Den altovervejende årsag hertil er, at jeg ikke synes vi får nok ud af arkæologien under den nuværende struktur. Den bliver virkelig postet enormt mange penge i de arkæologiske udgravninger landet over, og 00'erne har i den grad været et fedt årti for langt de fleste lokalmuseer. Det der så kan bekymre er, at vi står i en situation hvor de enorme mængder data, der er fremkommet på baggrund af disse udgravninger, er i stor fare for at ende i en forskningsmæssig blindgyde. Her taler tallene deres eget tydelige sprog, og selvom der har været et virkeligt gigantisk opsving i finansieringen af de arkæologiske udgravninger har der tilsyneladende samtidig været en stagnation med hensyn til publikationsmængden fra de danske museer (se Arkæologisk Forum Særnummer '09, samt den internationale evaluering af den nye museumslov). Inden det store byggeboom havde vi stort set samme mængde publikationer som nu, og dengang var gravningerne endda bundet op på nogle langt mindre budgetter og en mindre persongruppe. En stærkt forøget datamængde har altså ikke foranlediget en øget vidensproduktion, og det ser jeg som et problem. I realiteten betyder det, at selvom 00'erne var en særdeles aktiv graveperiode, er vi ikke blevet synderligt klogere på fortiden.

Samtidig er det tydeligt for enhver at vi nu står i en nedgangssituation og at der bliver fyret folk på de fleste af landets museer. Men det viser på samme tid

også, at en entydig satsning på udgravningsaktivitet og sagsbehandling som værende den eneste årsag til at have arkæologer ansat, er et usikkert grundlag for museerne. Det vil altså sige, og det tror jeg de fleste vil være enige i, at det både er et finansielt såvel som et strukturelt problem, der ligger til grund for den manglende forskning og deraf følgende publikationer. På den ene side er det en ret stor omkostning at skulle have en arkæolog til, over en længere tidsperiode, at bearbejde et større fundmateriale. På den anden side må forskningen trods alt være en af de væsentligste årsager til at vi graver, men midlerne er ikke lette at skaffe.

Disse to problemer er naturligvis en sammenflettet størrelse, og idet langt hovedparten af de arkæologiske graveaktiviteter gennemføres som nødudgravninger, står vi overfor det problem, at der ikke er afsat budgetmidler til den videre bearbejdning af udgravningsresultaterne, sådan som den nuværende museumslov er skruet sammen. Hele lovgivningen bag nødudgravningerne er opbygget sådan at den skadevoldende part kun skal betale for at få registreret og fjernet oldsagerne fra sin matrikel.

Det er her dog værd at holde sig for øje at man i Sverige har haft meget stor succes med at inkludere en mere fuldstændig publikationsfase som del af den totale budgetlægning. Det har her vist sig at flere virksomheder ser de arkæologiske udgravninger som et springbræt til at promovere deres virksomhed som en bevidst kulturpolitisk aktør, der tager anstændig hånd om den fælles kulturarv, der bliver udgravet på netop deres matrikel og for deres midler. En 'svensk løsning' ville således kunne

afhjælpe både den ofte negative holdning bygherre har til arkæologien, og samtidig øge de lokale museers publikationsfrekvens.

En revision af museumsloven og hele lovgivningen omkring nødudgravningerne ville derfor være en belejlig håndsrækning til at øge museernes publikationsmængde, og Kulturarvsstyrelsen må her forsøge at presse på for at få udfyldt den strukturelle kløft der ligger mellem nødudgravningerne og forskningsarbejdet. Som det har vist sig i Sverige behøver det tilsyneladende ikke være bygherren der bremser for den videre bearbejdning af udgravningens resultater.

Det er dog samtidig vigtigt at holde sig for øje at, de mange penge der er blevet brugt på diverse nødudgravninger, uvægerligt må have genereret en stor mængde overheadmidler på museerne. Disse midler kan selvfølgelig være kanaliseret ind i andre puljer såsom formidling, udstillingsaktivitet etc. Her vil jeg dog mene, at der langt hen ad vejen er tale om et prioriterings spørgsmål hvordan disse overheadmidler bliver brugt på museerne. Er det ikke muligt, at der kan puljes sammen til at overheadet bliver brugt på viderebearbejdning af udvalgte lokaliteter, som udpeges enten af det enkelte museum eller fra et overordnet organ? En viderebearbejdning der, for eksempel, kunne komme til udtryk i en publicering af fundene.

Rent juridisk er der ikke noget i vejen for, at man bruger overheadet til forskning i museernes udgravninger, da det er herigennem midlerne fra starten bliver genereret, og det er det samme materiale der bliver bearbejdet og analyseret fra udgravningens start til publiceringens afslutning. Her må arkæologerne på museerne stå fast på deres forskningsønsker og forsøge at undgå, at midlerne bliver kanaliseret over i driften af andre afdelinger, og på den måde forsvinder arkæologerne af hænde. Det er muligvis en lidt 'fagegoistisk' holdning, men jeg mener bestemt det er et helt berettiget krav, at de overskydende overheadmidler, der bliver oparbejdet gennem feltarkæologien, selvfølgelig skal bidrage til bearbejdning og følgende publicering af museernes udgravningsresultater.

Fra graveske til hardcopy

Der hvor bibliometrien kan bidrage med en positiv effekt, er at forskningsindikatorerne forholdsvis let kan indlejres i 'den arkæologiske proces' der udspringer i det datamateriale som genereres gennem

udgravningerne til slutproduktet hvor arkæologens idéer og tanker om materialets beskaffenhed publiceres. Der vil i princippet ikke ske betydelige 'forstyrrelser' i arkæologernes vanlige arbejdsprocedurer – der er snarere tale om en form for strukturel overbygning – og der vil derfor være tale om en udvidelse af museernes kompetencer. Dette skyldes at lokalmuseerne kan blive en mere integreret del af det forskningsmiljø som allerede er baseret på de bibliometriske indikatorer, sådan som det kendes fra universiteterne. Som det ser ud nu er den arkæologiske forskning en tvedtelt størrelse, hvor museer og universiteter ikke altid arbejder i samme forskningsmæssige retning, og jeg ser det som et hensigtsmæssigt princip at arkæologien igen bliver en mere homogen og integreret gruppe. De bibliometriske indikatorer vil kunne skabe en struktur hvor museer og universiteter arbejder under sammenlignelige principper, hvilket forhåbentlig vil kunne øge udvekslingen mellem de to grene af arkæologien. Dette skyldes ikke mindst at publicering under de bibliometriske indikatorer tilgodeser artikler med flere forfattere. Fordelingsnøglen, den såkaldte fraktionering ved flerforfatterpublikationer, udløser en multiplicering på 1,25 point til hver forfatter, såfremt der er tale om at forfatterne kommer fra hver deres institution. Det vil i realiteten sige, at der vil være et ikke ubetydeligt incitament for at arbejde og udgive på tværs af de enkelte museer og på tværs af museer og universiteter. Med andre ord ansføres der til at udvide og udvikle samarbejde mellem diverse institutioner, og her særligt med hensyn til forsknings- og publiceringsarbejdet. Denne udformning ser jeg som et af de stærke principper bag de bibliometriske indikatorer idet denne multiplicering rækker ud over den egentlige publikation, og indirekte nedbryder de ofte unødvendige skel, der opstår mellem de forskellige arkæologiske institutioner. Samarbejde om udfærdigelse af artikler og monografier vil altså både gavne den enkelte skribent, men sandsynligvis også arkæologifaget mere generelt og fremme såvel vidensudveksling som vidensproduktion.

Også i forhold til de stigende tendenser om tilvejebringelse af eksterne midler, kan bibliometrien bringe en øget overskuelighed og parathed i forhold til de ofte betydelige ansøgningskrav der stilles af diverse fonde. Det skyldes den simple årsag, at der med bibliometrien generes en række principper for sammenligning mellem de enkelte ansøgninger og

institutionerne bag. Det er muligvis en beskeden gevinst, men det er vigtigt at holde sig for øje at arkæologien har et forholdsvis stort potentiale for at skaffe eksterne midler, og med de bibliometriske indikatorer kan både museer og universiteter indgå direkte i de ofte ret rigide procedurer som ansøgning af fondsmidler afkræver. Det vil, alt andet lige, give større fleksibilitet og forbedre tvær-institutionelle fondsansøgninger såvel som lokal-museernes individuelle ansøgninger, såfremt der opstilles standarder for vurderingen af ansøgernes forskningspotentiale og -erfaring. Ved at lokal-museerne bliver inddraget i de bibliometriske indikatorer, bliver der altså åbnet op for en række midler, og dermed forskningsmuligheder i det store datamateriale der ligger på museerne, der for nuværende ikke er så let tilgængelige for lokal-museerne.

Problematiske indikatorer

Selve de bibliometriske indikatorer er blevet introduceret for at starte en proces ... *der har til formål at fremme publicering i de mest anerkendte udgivelseskanaler og styrke kvaliteten af dansk forskning* (Forsknings- og Innovationsstyrelsen). Det er selvfølgelig en prisværdig tanke, men der er alligevel problematiske forhold der synes at hæmme denne proces snarere end at fremme forskningen på de enkelte institutioner.

En af de store hæmsko er den, for mig at se unødige, præmis for publicering som er indlejret i de nye bibliometriske regelsæt. Det drejer sig om kravet om *ikke* at udgive på egne institutioner, men at ... *publikationer fra lokale publiceringskanaler ikke medtages i den bibliometriske indikator. En lokal publiceringskanal defineres som et tidsskrift eller forlag, hvor mere end 2/3 af forfatterne kommer fra samme institution.* (Forsknings- og Innovationsstyrelsen). Det vil altså sige at skriver man en artikel som enkeltperson, kan man ikke gøre brug af de publiceringskanaler, der muligvis står til rådighed på ens arbejdsplads. I hvert fald ikke hvis man har tænkt sig at artiklen skal have nogen tyngde i det bibliometriske system. Man er altså tvunget til at gå udenom sine kolleger og deres knowhow og tage kontakt til eksterne institutioner for at høre om de kunne være interesseret i at udgive de ting man sidder og forsker i. Pointen er givetvis at man vil fremme netværksarbejdet på de danske institutioner, hvilket kan være en glimrende idé, men ligefrem helt at udelukke muligheden for en lokal forankring af publikationsprocessen, synes

ikke umiddelbart at gavne forøgelsen af publicerings-aktiviteten, snarere tværtimod. Det vil alt andet lige være lettere at orientere sig imod de miljøer man allerede er en del af, og på den måde opbygge en regelmæssig publikationsrate gennem de personer man til daglig er i kontakt med. I stedet advokeres nu for at man som forfatter skal søge nye græsgange og skabe eksterne kontakter for at realisere de publikationsidéer man arbejder med, i stedet for at opbygge det lokale netværk og generere vækst her, hvilket burde være det overordnede incitament for hele indførelsen af de bibliometriske indikatorer. Det virker umiddelbart som en noget bagvendt logik, at man tvinges ud af huset for at skabe vækst indadtil. Som det ser ud for nuværende, er der ikke overvældende mange publikationskanaler i det danske arkæologiske miljø, og er man fra starten udelukket fra de lokale kanaler, bliver fleksibiliteten og udvalget, alt andet lige, yderligere indsnævret.

Skjulte nedskæringer?

Et andet af problemet med bibliometrien er, at det langt hen af vejen synes at have tilsnit af en skjult beskæring af basismidlerne på universitets-uddannelserne. Altså forekommer forklaringen om at de bibliometriske indikatorer bliver indført som et middel til at forøge fagets vidensproduktion og gennemslagskraft – nationalt og internationalt – at gå hånd i hånd med ønsket om at skære i kultur-institutionernes økonomi.

For eksempel skal publikationsaktivitetens andel for universiteterne fra næste år således udgøre 25% af den samlede tildeling af basismidlerne (politisk aftale per 30/06-2009), hvilket falder sammen med en 5% nedskæring i de tildelte STÅ-midler, som genereres gennem de studerendes eksaminer. Det betyder altså at den grundlæggende tildeling af økonomiske midler bliver beskåret som følge af et ministerielt ønske om at gennemføre en højere publikationsfrekvens. Institutionerne bliver således et ansvarlige for at generer en større portion af sin økonomiske base gennem publicering.

Grundlaget for at øge publikationsmængden synes derfor ligeså meget styret af økonomisk kasse-tænkning, som et reelt ønske om at styrke de enkelte fag og deres aktiviteter. Det er lidt ærgerligt at hele bibliometriprincippet således bliver introduceret som led i en beskæring og ikke som en belønnings-funktion.

Disse problemer er dog ikke en konsekvens af idéen om de bibliometriske indikatorer som sådan, men snarere afledte problemer, der knytter sig til den omgivende struktur og organisering af publikationsopmålingen. Man kunne derfor tænke sig at såfremt der i modsat fald var indlejret en mere reel bonusmekanisme i bibliometriudmålingen ville dette også øge mængden af publiceringer. De økonomiske midler der blev frigivet ved publicering kunne således gøre det muligt at øge og 'frikøbe' til yderligere forskning og publicering. Formodentlig ville der i så fald kunne opstå en situation hvor forsknings- og publiceringsapparatet kunne knopskyde som en naturlig del af feltarkæologernes arbejde og ikke som følge af en nødtvungen kassetænkning.

Skjulte ressourcer!

Det er her værd at bide mærke i det stærkt voksende antal ph.d.-studerende der for tiden sidder på universiteterne og centerforskningsinstitutionerne. Hele situationen omkring oprettelsen af ph.d.-projekter har på det seneste ændret sig markant og der kommer nu langt flere forskningsansættelser end der har været tidligere. Forskningspotentialer er derfor virkelig stort og hele ph.d.-uddannelsen er bundet op på at tilegne sig skrive- og publiceringsfærdigheder. Hvad mere er, de har en solid forankring i grundforskningen indenfor en bred ramme af emner der rækker over temaer fra neolitisering til Nordatlanten, og fra kønsforskning til kulturarv. Også metodiske parametre såsom marinarkæologi og databaseudvikling, ligger indenfor deres kompetencer.

Ydermere bliver ph.d.'erne opflasket med visheden om konstant at skulle skaffe eksterne midler til sin egen forskning, for herigennem at få mulighed for at kunne foretage de tidskrævende analyser der skal til for at man kan publicere sine resultater på en ordentlig måde. Som ph.d.'er er man således vant til

at sammenskrive større forskningsansøgninger, og vant til at sammensætte og formulere projekter, der favner over bredere og mere tilbunds gående analyser og problemstillinger af et givent arkæologisk materiale. Dette tillige ofte indenfor tværinstitutionelle rammer, hvor der aktivt drages nytte af det udviklingspotentiale, der ligger i at kombinere flere faggrupper og -institutioner.

Der ligger altså en stort, og voksende, uudnyttet potentiale i den nye forskergeneration, og jeg tror de skal ses som er oplagt bindeled mellem lokal-museerne og de allerede etablerede forskningsinstitutioner. Det skyldes, at der allerede ligger et enormt materialekendskab på museerne men måske ikke det tidsmæssige overskud der skal til for at komme videre med projektformuleringer og fondsansøgninger. Denne position kan uden tvivl udfyldes af den voksende gruppe af ph.d.'ere, der vil udklækkes de kommende år. Det kræver dog at man fralægger sig den ødelæggende 'dem og os'-retorik, man ofte møder mellem universiteterne og museerne, og at man i stedet arbejder for at udvide kontaktfladen mellem de to grene af dansk arkæologi. Som jeg ser det, er der et stort potentiale for en generel øgning af arkæologiens vidensproduktion, og særligt som led i flere og bredere ansøgninger, der indtænker en tværinstitutionelt fundering af forskningen.

Såfremt det kan struktureres på en fornuftig måde ser jeg derfor de nye bibliometriske indikatorer som en mulighed for at museerne kan fastholde og udvikle publikationssiden af dansk arkæologi. En positiv sideeffekt vil være den overordnede faglige kompetenceudvikling de forskende arkæologer vil være del af. Det arkæologiske miljø i Danmark udgør en forholdsvis lille gruppe, og vi har på sigt ikke råd til at museumsverdenen ikke forbliver en integreret del af forskningsmiljøet.

Litteratur

Aftale om tildeling af basismidler 30/06-2009: <http://www.fi.dk/viden-og-politik/tal-og-analyser/den-bibliometriske-forskningsindikator/af-tale-om-basismidler-efter-resultat.pdf>

Notat om den bibliometriske forskningsindikator 22/10-2009: <http://www.fi.dk/viden-og-politik/tal-og-analyser/den-bibliometriske-forskningsindikator/22.%20oktober%202009-%20Samlet%20notat%20om%20forskningsindikatoren.pdf>

International evaluering af den nye museumslov: http://www.kulturarv.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/fortidsminder/dokumenter/International_evaluering_af_d_en_arkaeologiske_uundersoegelsesvirksomhed.pdf